

Filozof Konstantin a jeho poslání. Několik poznámek na okraj cyrilometodějské misie

Karel Mácha

„... a tak ti posíláme tohoto ctihodného
a bohabojného muže, velmi učeného filozofa...”

(Z dopisu císaře Michaela III. knížeti Rastislavovi.
Fontes rerum Bohemicarum I, s. 191.)

Už na začátku literarizace evropských Slovanů zaznívá slovo „Filozof“. Není to bezprostřední vliv tvořící se Evropy, nýbrž invetiva přicházející z opačného konce pozdně působícího Říma, ne už caesarsko-imperiálního – ale z nevlastní, tedy už osamostatnělé východní části, s centrem v Konstantinopoli (Cařihradu, Istanbulu...)¹ A není to přímý dotek antické filozofie, nýbrž zprostředkování věnované Slovanům byzantskou teologií...

Zájem našich autorů o cyrilometodějskou tematiku existuje od pradávna. Odhlédnuto od kronik počíná vědecky uchopené téma „slovanské misie“ s Josefem Dobrovským. A brzy už následuje i řada dalších nadšených badatelů.² – Zůstává nicméně i řada nedořešených problémů.³

¹ Ke kontextuálnímu seznámení s tímto tématem viz: Pat LAUER: *2.000 Jahre Christentum. Daten, Fakten und Hintergründe zur Kirchengeschichte*, Seehamer Verlag, Wezern 1999, 73 ad.; I. LENZENWEGER – P. STOCKMEIER; J. B. BAUER – K. AMMON – R. ZINNHOBLER (Hrsg.): *Geschichte der Katholischen Kirche*, Styria 1999, 91 ad.; John Julius NORWICH: *Byzanz. (Auf dem Höhepunkt der Macht)*, 800 – 1070, Bechtermünz Verlag, Augsburg 2000, 35 ad.; *Monumenta Germaniae historica inde ab a. C. 500 usque ad a. 1500*, MGSS (Scriptores)“, Berlin 1826 ff; *Fontes rerum Germanicarum*, I – IV, (Hrsg. v. J.F. Böhmer), Neudruck 1969; *Fontes rerum Bohemicarum*, I, (vyd. J. EMLER), Praha 1873.

² První skutečně kritické zpracování cyrilometodějského tématu, v jeho historickém obrysu, podal už František PASTRNEK ve své důkladné práci, z níž pak vycházela většina česky píšících autorů. – Viz *Dějiny slovanských apoštolů Cyrila a Metoda*, Praha 1902.) Světově nejznámějším autorem z oboru Cyrillo-Methodiana se stal, nejen u nás, Francis (František) Dvorník, který se mimořádně zasloužil o respekt světových badatelů k řečené tematice. Brněnský Josef Vašica přispěl svými kritickými edicemi a studii k pročištění kritérií vědeckého zpracování první naší skutečně proslovanské misie. Filolog Miloš Weingart, nadnárodní slavista Roman Jakobson, archeologové Josef Cibulka, Vilém Hrubý, Josef Poulík – a univerzální myslitel, ukrajinského původu, Dmytro Čyževskij, zasadili úhelné kameny moderního cyrilometodějského bádání, na němž pak pokračovala řada dalších autorů – zástupně jmenujme alespoň jména jako R. Večerka, V. V. Mareš, J. M. Veselý, Vl. Vavřínek, O. Králík – a další, a další, bez nichž by nebylo dobré tradice.

³ Zůstávám přesto jen u klasiky nepřehledné už dnes cyrilometodějské literatury. Přetrvává i můj dojem, že existuje mnoho z toho, čemu se badatelé vyhnuli (z důvodů konfesionálních, profesionálních atd., které nehodlám komentovat), nebo pro co se prostě nikdo necítí kompetentní. Pokouším se číst prameny cyrilometodějské misie nezaujatýma očima, tak, jako bych o celé tematice ještě nikdy nebyl informován. A jsem si vědom, že i hledisko zcela abstinentní má své meze. Mým učitelem, nejen v této oblasti, byl můj nezapomenutelný přítel, Pater Tomáš Špidlík SJ (pozdější kardinál) – kapacita v oboru slavistiky, moudrý a svatý muž. Jemu vděčím i za to, že jsem se v polovině mého života vrátil, jako „omnium fratrum minimus, solo nomine christianus...” („Kristianova legenda“) do světa křesťanství. Prosím o strpení, budou-li následující řádky komukoli připadat neobvyklé, bizarní, nevhodné... - Pozn. autora. - Konstantin, jehož jméno je v literatuře*

Francká misie (Pravda přinášená učenými vaganty)

„... in confinibus et circa partens regni Boemie, que de eadem lingua et vulgari existunt, sint multi schismatici et infideles, qui, cum eis scriptura latine dictur, exponitur vel predicatur, nec intelligere volunt nec commode ad fidem christianam possunt converti, dictique monachi et fratres vulgare predicatorum, ritum predictum habentes, in dicto regno et ipsius confibus summe necessarii et utiles pro dei laude et augmentacione christiane fidei noscrantur...” lze poznamenat, že nešlo o žádné svolení vydané ad personam⁴ obou moravských apoštolů, nýbrž o první duchovně-kulturalizační alternativu křesťanství vůbec.

Že první misie na území východně od Bavorského lesa jsou prováděny německými mnichy, náhodné: jsou určeny pro tehdy tam žijící germánské kmeny (Markomani⁵, Gepidové, Langobardi, Rugierové, Herulové, Kvadové ad.). Kdy tyto misie začínají, není zcela jasné, a stěží kdy bude: je to však o staletí dříve než misie slovansko-byzantská.⁶

obvykle vyslovováno – ve svém latinizovaném tvaru (nejčastěji, ne** však vždy) – téměř jedním dechem se jménem jeho bratra Methodia (ale celkem vzácně ve svém původním, řeckém vydání), je ve skutečnosti individuálně od svého Alter Ego odlišný, jak jen dva sourozenci mohou být.

* Nemyslím zde jen literaturu odbornou (- větev „Byzanto-Slavica“) ale i ty nejobecněji nejsrozumitelněji orientované publikace...

Jejich zařazení v římskokatolickém církevním kalendáři je ovšem v týž den – 14. února. (A ne náhodou je onoho dne uctívána i památka Valentina z Terni a Jana Křtitele. – A řeholníka Marona (především pro okruh syrského křesťanství, jenž rovněž misionoval v neznámém jazykovém okruhu, a musel pro svou činnost tvořit jazykové novotvary.) Viz: *Lexikon der Namen und Heiligen*, Tyrolia Verlag, Innsbruck-Wien 1988, cit. ze 6. vyd., redigoval a přepracoval Josef GELNI (Brixen).

** Oba světci uváděni pod společným jménem „Cyrillus u. Methodius“ (s alternativním označením „Kyrillos u. Methodios“), s. 204. V kalendáři Východořímské církve je jejich památka vzpomenu 11. května. Metod je v této souvislosti jmenován jako „Methodios-mnich“, a je i samostatně uctívána jeho památka jako (arci) biskupa, především s ohledem na Metodovo působení po smrti jeho (mladšího) bratra Kyrilla. Viz *Das grosse Heiligenlexikon. Patronate, Gedenktage, Leben und Wirken von mehr als 500 Heiligen*, vyd. kolektiv blíže nejmenovaných autorů, Seehamer Verlag GmbH, Weyarn 1999, s. 193.

⁴ G. MEDOVY: „Missio Sancti Methodii inter Slavos“, Roma 1955, DHGE XIII 1177 – 1181.

Ježíšova slova, „Přináším pravdu a jsem pravdou“ jsou živoucí etikou obou Misionářů: jejichž identita je měřena na jejich veřejném působení, a na jejich soukromém životě. Mluvíme zde hlavně o Konstantinovi – ale už dlouhá léta před Soluňany platila tatáž logika misí (a tatáž etická kritéria kladená na misionáře) i pro všechny předchůdce řeckých věrozvěstů. Konstantin-Cyrl přichází do svého misijního území především jako kněz: jeho úkolem je pokřtít, tzn. probudit místní slovanské kmeny / vyznávající až dosud slovanský polyteismus), a naplnit tak úkol, jemuž se zaslíbil. Nelze přitom přehlédnout, že i franští misionáři byli bez výjimky kněží, dokonce řádoví kněží (to jsou dvě kategorie, o nichž se nemluví: ale dodnes je v Německu zřetelný rozdíl mezi „Ordensgeistliche“ a „Weltgeistlich“...), a že cítí jako svoji povinnost nejen přinášet spásu, ale i bojovat proti herezím. – A neprůhledné pozadí byzantského křesťanství je pro ně varováním. – Subjektivní stanovisko franckých misí je bezpochyby neméně oprávněné jako stanovisko Soluňanů.

⁵ Snad úplně ze začátku christianizace území na Dolním Dunaji (- na hranici tehdejší Moravy a Dolního Rakouska je zmiňováno působení misionáře známého v dějinách pode jménem „Severinus“ („Severin von Noricum“), jemuž dovolil šířit křesťanství už vítěz nad Západořímskou říší, Odoaker. Severin, nejprve mnich v některém klášteře na Blízkém Východě, začal působit po vyhnání Hunů (- po Attilově smrti, r. 453) mezi germánskými kmeny usdlými v povodí moravsko-rakousko-panonského Dunaje.

⁶ Zpráv o tom téměř není. Bývá uváděna kronika, jejímž autorem je Sv. Paulinus, biskup z Noly: poznamenává ve své kronice, že už královna Markomanů, Fritigildis, (355-431) přijala ve 4. stol. křest od milánského biskupa Sv. Ambrože (340-397). Rovněž pasovský biskup Pilgrim píše ve své kronice (- pokládán některými za falsum, ovšem...), že Morava byla pokřtěna ještě v éře Západořímské a byla pak postupně spravována sedmi biskupy. I v „Legendě Kristiánově“ je o tom poznámka. Dle tradice, Fritigildis byla pokřtěna pasovským misionářem jménem „Severinus“, pokládaným místními obyvateli za divotvůrce a světce (- a to ve smyslu Augustinově, nikoli ve smyslu ariánském...). Fritigildis měla snad v úmyslu své přijetí křesťanství přenést i na všechny své poddané. A v tomto svém rozhodnutí navštívila milánského biskupa Ambrože (když ho však dostihla, byl právě zesnulý...) Vzhledem k tomu, že Gótové dobyli Říma už jako ariánští křesťané, dosáhl Severin nejprve oddělení křesťanství od arianismu. Památka Sv. Severina je uctívána kromě diecéze Passau i v diecézních St. Pölten a Vídeň. Viz: *Dictionnaire de théologie catholique* (ed. A. VACANT – E. MANGENOT, resp. E. AMANN, WII, Paris 1930 ad.

Z hlediska franckého císaře jde o proces duchovní kultivace vědomí populace žijící na území „Říše“ (- jejíž hranice však už nikdy nebudou definitivně stabilizovány). Není důvodu předem pochybovat o opravdovosti práce německých misionářů na Moravě. Pokřesťanštění⁷ dosavadních neprobuzených, přírodních lidí bylo jejich životním úkolem neméně jako u mnichů přicházejících z Byzantia.

Škola na Velehradě⁸ byla řádně založena a schválena i příslušným biskupem⁹. Přesto zůstává mnoho nejasného. „Pokřtění“ má v tomto smyslu nejméně dvojí význam: pro franckého panovníka je to důkaz loyality leníka vzhledem ke králi. Svátostná povaha křtu? Tu přenechává suverén misionáři, v dobrém přesvědčení, že vše bylo učiněno předepsaným ritem. - Opakovaný křest (jednou nebo i vícekrát...) není u těchto iliterárních kmenů výjimkou¹⁰. Jde spíše o religiózně-politický akt.

Francký systém má všude a vždy v podstatě tutéž logiku: do nové země přicházejí jako první misionáři... Ve vědomí, že jdou vstříc jisté smrti (- což se pravidelně naplňuje - opak bývá výjimkou...) Následuje trestná expedice ozbrojenců, z části motivovaná odmítnutím pokřtění. Ke křtu (např. Sasů) každý musí „projít pod jhem“ (- akt symbolický, leč nevyhnutelný...) „Křest“ je často udílen hromadně... ve třetí vlně přicházejí hospodářští organizátoři, kolonizátoři atd. Ve čtvrté vlně přijdou učitelé... Všechny tyto stupně jsou spojeny společným cílem, společným jazykem, společným ekonomickým tlakem a nakonec dochází k prolnutí krevní spřízněnosti nových generací.

Když volá císař Theoderich (ze svého sídla v Ravenně...) všechny germánské kmeny do rozhodující bitvy proti Alemanům (r. 496), včetně i těch nejvýchodnějších Germánů, sídlících na hranici jako ochrana proti Hunům (- tj. na západ od údolí Váhu, resp. severozápadně od Malých

⁷ Rudolphi Fuldensi Annales, MGSS I, s. 389.

⁸ První, tedy latinská škola na Velehradě byla založena ještě německými Benediktiny - dle odhadu znalců nemohla být úroveň této školy příliš vysoká, a její vliv by stěží šlo srovnávat s osobním vyzařováním Filozofa Cyrila. Konstantin byl jedním z nejvýznamnějších učenců řecké tradice - a vzhledem k tomu, že už brzy po svém příchodu na Moravu založil sám svou vlastní školu, v níž se od žáků vyžadovala nejen pasivní akceptace (tam vyučovaných) fragmentů Svatých Písem, ale navíc bylo studováno a komentováno evangelium. Viz k tomu i Vladimír VAVŘÍNEK: *Církevní misie*, Praha 1963, s. 94-95.

⁹ Tak i v legendách, např. o Sv. Vojtěchovi, je jako by mimochodem naznačováno, že jeho magdeburské pokřtění nebylo první, a snad ani ne druhé... (Poprvé snad pokřtěn mnichem, který se náhodou zastavil na Libici a ujal se nemluvněte; podruhé snad řádně, německým mnichem, avšak také ještě pod ochranou Slavníkovců (k nimž náležel svým původem). Pro magdeburského biskupa to vše ještě nebylo dostatečným důkazem, že křest byl proveden svátostně... Viděno i z druhé strany: když musel kníže Bořivoj na útěku před svými českými nepřáteli opustit zemi a odejít „do exilu“ na Velehrad, pod ochranu mocného vládce Svatopluka, byla mu - dle legendy - večere „prostřena“ na zemi... Nejsi křesťan, tak jez se psy... Marně se pokoušel dokazovat, že už v Praze pokřtěn byl (Kým? Jak? Není jasné...) Pro Metoděje to nebylo přesvědčivé... Byl tedy na místě pokřtěn - znovu - skutečným biskupem: není však známo, podle kterého ritu... (Římského? Nebo byzantského?) Je samozřejmé, že se to týkalo i jeho manželky Ludmily... A ovšem i celého doprovodu. Nicméně není Bořivojův křest (právě z nadhozeného hlediska) dostatečně vysvětlen. Viz k tomu poznámku v mé knize *Glaube und Vernunft I*, s. 42 - 43, pozn. 46.

¹⁰ Dějiny obyvatel České kotliny vyhlížejí ve světle nových výzkumů poněkud jinak, než jak tomu chtěla tehdy nová, „československá“ archeologie, vznikající v novém státě po r. 1918: především mnohem disparátněji, pokud jde o etnické složení. Bezpochyby existovaly relativně homogenní osady / sdružené na principu pokrevní spřízněnosti, společného majetku; až už patriarchálně či matriarchálně hierarchizované: zdá se však, že Slované nepřišli v 5. stol. v jednoduše etnické vlně, ale že se postupem doby vytvářela jakási diaspora germánských, slovanských (- a patrně i přežívajících keltských, jak naznačeno výše) sídlišť. Nové hypotézy na základě nových archeologických dokladů počítají spíše s tím, že se převaha slovanského obyvatelstva vytvářela kontinuálně a postupně a původní předpoklad, totiž že Slované obsadili území „vyklizené“ předchozími populacemi, neplatí jednoznačně.

Karpat a severně od Dunaje), je stěží představitelné, že by všichni odešli naráz. Šlo především o muže boje schopné (resp. s jejich ženami a odrostlejšími chlapci); Ale museli zůstat starší lidé a malé děti: a rodinní příslušníci, kteří by se o ně postarali. (Podobně to lze předpokládat o původních, keltských etnikách, které také nemizí naráz.) Trojdílná struktura obyvatel oblasti nazývané latinskými prameny „Boiohaemum“ a prvními germánskými záznamy jako „behemeire“ je předzvěstí příští etnologické ambivalence lidského substratu rozloženého na východ od Bavorského lesa až k Vysočině, a od pohoří na severu až opět k Šumavě.

Dějiny „Říše (nazvané později „Sanctum Imperium Romanum“, s ještě pozdějším dodatkem „národa německého“) mají mnoho různých aspektů: avšak už Karolingové dají řečenému spojení christianizace a mocenských zájmů definitivní podobu – trvající pak až do konce 18. století. Různé dynastie následují – systém „suverén – suterén“ trvá. Francký král vládne nad územím rozděleným na menší, víceméně samostatně spravované celky, ovládané vazaly krále („Graf“). Důležitou osobností je „Landgraf“, který má za úkol střežit hranice. To vše na odpovídajícím systému právním, ekonomickém (- daně!), až po rovinu zdánlivě samostatně-religiózní, avšak rovněž analogicky hierarchizovanou. To znamená, že arcibiskup musí pocházet z vládnoucí rodiny (často bratr vladaře), a celá hierarchická struktura je poplatná politické struktuře raně středověkého státu: volens nolens. V německy mluvících oblastech to bude mít, jako průběžný důsledek a nevyhnutelně tak vlastně permanentní konflikt, napjatý vztah mezi římskou kurií a Říší.

Odhlížím od toho, že zmíněné populacionistické údaje by mohly mít i pro náš dnešek dalekosáhlé důsledky (- např. v konceptech nového uspořádání Evropy). Zdá se však být pravděpodobné (- dle trendu archeologického bádání), že germánské kultury na území dnešních Čech nikdy zcela nevymizely. (Viz k tomu stovky publikací pro i proti, z obou sousedících zemí.)

Tato abeceda politiky nemá jen důsledky triviálně jednoduché, ale zasahuje i do pozadí misionování, nejen slovanských zemí. (Západní Evropa zakusila řečené procesy už mezi 5. – 7. stoletím.) A nemůžeme pochopit tyto – víceméně nevyslovené, avšak nevyhnutelné – souvislosti ani tehdy, předpokládáme-li jako příčinu příčin seslání víry pro dosud neprobuzená etnika, integrovaná na základech polyteismu, animismu etc.¹¹

Misie však musí mít i papežský dispens, a odpovídající souhlas panovníka konkrétní země. Taková je logika dobové před-evropské společnosti.¹²

Mohl by vzniknout dojem, že všechna tato preliminaria nemají se slovanskou misí Cyrila a Metoděje co do činění. Žel, není tomu tak. Velká většina česky psané literatury o moravské misii pěstuje jakýsi historicky neodůvodněný „Pluralis Maiestatis“, a nebere v úvahu, že celá

¹¹ Není tak zcela náhodné, že principy křesťanství přinášejí do germánských zemí cizinci: vaganti (nebo uprchlíci) vyhnání svými lokálními hierarchy. Není náhoda, že právě v jižním Německu (- Reichenau, oblast Bodamského jezera, Solnohradsko, území Langobardů, Bavoru, Suebů, Duryňků atd.) působí iroskotská misie: tak o tom svědčí centra jako Solnohrad, Pasov, Freising, Řezno, Würzburg, Eichstätt. (A už o století před nimi misionují Gallus, Columban, Koloman (Colman) ad. na území dnešního Švýcarska, Tyrol ad.)

¹² A řada dalších – u nás méně známých misionářů: Disibod v údolí řeky Nahe; Marianus a Annim na Irrschenberg; Eustasius ve Weltburgu; Magnus („St. Mang“) v Allgäu; Alto (v Altomünster); Ferghal (St. Virgil) v Solnohradsku; atd. Vznikají i spory mezi misiemi navzájem: tak stojí Virgil proti Bonifatiovi, který je jakýmsi biskupem (s vatikánským svolením) pro misie na německém jihu atd. Zmiňuji namátkou misie, mající (jako střediska vyzařování víry) možný vztah k našim zemím. Vedle toho existuje ovšem analogický proces v celé oblasti germánských etnik. Viz k tomu např.: Ingeborg MEYER-SICKENDIEK: *Gottes gelehrte Vaganten. Die Iren im frühen Europa*, Droste, VMA-Verlang, Wiesbaden.

moravská historie 9. stol. se směla rozvinout jen proto, že Frankové v té době bojovali mezi sebou o hegemonii v jejich rozlehlé říši. (- A kromě toho i proti zbytku té „Evropy“, jejíž pojem je dnes¹³ spojován už se jménem Karla Velikého.) Třeba si uvědomit, že Frankové ovládají obrovské území – zemi mezi Pyrenejemi a Karpaty, mezi italsko-francouzskou Rivierou a Severním mořem... „Velká“ Morava je pro ně jen jeden z menších problémů.

Počínaje Karlem Velikým, který byl císařem dvojnásobným: pro křesťanství „římské“ i „východní“ a papežem byl jmenován „ochráncem křesťanství“, si franští králové osobovali právo zasahovat i do života církve (resp. do její teritoriálně-politické struktury).¹⁴

Není bez užitku mít před očima tyto širší souvislosti. Mnohdy podceňovaná vzdělávací úloha německých misionářů na Moravě (a ovšem i v Čechách) vycházela z nejen německých klášterů a neměla druhořadou úroveň: kritériálním prvkem byl však liturgický jazyk.¹⁵ Což zase často nechápou němečtí autoři...

Kérygma

Řek Konstantin, přinášející pojem „Filosofie“ do prvních dochovaných literárních záznamů na půdě Moravy, předjímá tedy takové pojetí filozofie, které se shoduje s věroučným porozuměním umění, učit se moudrosti. (Řečeno dnešním jazykem Německa, jde o „Religionsphilosophie“, - Což je víceméně možno jen proto, že přichází z oblasti církve Východní...) Christianizace Moravy je v tomto – hlubším, skrytějším – smyslu i první kontakt slovanského kulturního okruhu s aurou, vyzařující z Konstantinopole.

Rastislav bude přesto jeho nechtěným (nebyl přímým potomkem...) a předčasným nástupcem: císař sám tak rozhodne... Rastislav formálně odpřísáhne císaři Ludvíkovi věrnost, avšak praktikuje v podstatě politiku distance k německo-latinské misii. (A jen díky jeho, od Franku neodsouhlasené, iniciativě mohou Soluňané začít se svou, od zájmů francké říše odchylnou misii. Za toto stanovisko končí i však Rastislavův kredit u císaře Franků (což Konstantinův návrat do Říma jaksí staví do pozadí, a což historici vesměs ponechávají stranou svých základních projektů.

¹³ Roku 811 dal Karel území jižně od řeky Drávy, mezi Drávou a Dunajem, salcburské diecézi, kterou při této příležitosti povýšil na arcibiskupství. Území severně od Dunaje náleželo diecézi Pasov. Díky misionování bavorskými mnichy (vycházejícími z centra „Kremsmünster“) křtili kněží povolání Kanlingy na Moravě přinejmenším sedmdesát let před příchodem byzantsko-slovanské misie. To platí rovněž pro Západní Uhry („Slovensko“), podléhající opět středisku v Nitře.

Je ostatně známo i to, že francko-bavorští misionáři používali při své práci textů (a také pomocníků) slovanských (také např. v Korutanech a vůbec slovanských oblastech.). Přitom byly přeloženy z Althochdeutsch do slovanštiny nejdůležitější praktikované rituály: tak „Vyznání víry“; „Otčenáš“; křestní formule; poučení o hříších a ctnostech; formule zpovědní. Přitom však nelze říci, že šlo o celkový a úplný liturgický jazyk. Viz k tomu: Vladimír VAVŘÍNEK, opus citatum, 94 ad. passim.

¹⁴ Viz k tomu myšlenkově inspirativní biografii Karla Velikého: S. FISCHER-FABIAN: *Karl der Grosse* (747– 814), Tosa-Verlag, Wien 2004, 9 f. – Zábavné...

¹⁵ Nejen misionáři z družiny cyrilo-metodějské, nýbrž i franští řeholníci se pokoušeli (- a to ještě v době před Cyrilem a Metodem, předkládat moravským katechumenům úryvky ze „Starého“ i z „Nového Zákona“ v jazyce Slovanů. (- bezpochyby za pomoci místních duchovních...) Svědčí o tom teyty ze začátku 9. stol. („Freisingké památky“ a „Eulogium Sinaicum“, v archivech kněžského semináře v bavorském Freisingu.) Viz k tomu více v: *Cyrilo – Methodiana. Zur Frühgeschichte des Christentums bei den Slawen* (Hrsg. Im Auftrag der Görres-gesellschaft von M. HELLMANN - R. OLESCH - B. STASIEWSKI - F. ZAGIBA), Köln 1964; *Acta Congressus historie Slavicae Salisburgensis in memoriam Ss. Cyrilli et Metodi anno 1963 celebrati*, Wiesbaden 1963; Karl BOSL: *Der Eintritt Böhmens in den westlichen Kulturkreis im Licht der Missionsgeschichte*; vyd. „Collegium Karolinum I.“, Böhmen und Bayern, München 1957, 43 – 64.

Není pochyb o tom, že kníže Rastislav sledoval svou žádostí poslanou byzantskému císaři Michaelovi III. konkrétní politické cíle: chtěl mít na Moravě samostatnou diecézi a chtěl, aby mu císař poslal „jeho“ biskupa, aby ho tím činil nezávislejším od německého císaře, resp. vyvaroval možného spojení Franků s Bulhary, na účet Velkomoravské říše. Bezpochyby bylo šíření křesťanství vždy zasazeno do podobných politických konceptů. To samo ještě nic nevypovídá o smyslu ani o vlivu řečené misie; jde spíše o paralelní působení dvou podstatně odlišných tendencí, z nichž se nakonec prosadí do dějin ta silnější.¹⁶

„Bůh, jenž chce, aby každý člověk dospěl poznání pravdy (1. Tim, 7,4) a usiloval o vyšší úroveň, viděl tvou víru a zjevil se nyní, v dnešní době, ve vaši řeči, což se jinak dalo jen v dřívějších dobách – aby i vy jste byli přičtení k velkým národům, jež uctívají Boha ve svém jazyce.“

V uměřené řeči byzantského teologa promlouvá moudrost Východu a sděluje knížeti Moravanů poselství, které má rozhodujícím způsobem ovlivnit duchovní osud českých zemí. Slovo „filosof“ zde zaznívá vůbec poprvé v písemném dokumentu příslušném našemu kulturnímu světu. Ba, mohli bychom předpokládat, na Moravu směřovalo toto slovo dříve než do Čech, vzhledem k tomu, že němečtí latiníci, misionující v Čechách, trpěli příslovečnou nedůvěrou k filosofii, pokládajíce ji za nástroj ďáblův. Ostatně, ne docela neprávem (- myslíme-li přitom na bezbarvé rozplynutí všech velkých filozofií v pozdních ideologiích zanikajícího Velkořímského imperia. Konstantin přináší na Moravu něco úplně jiného, než co nabízí římský ideový repertoár (od Plotina a novopythagoriků, novoplatoniků, skeptiků až po epikureismus či ozvuky stoicismu). Přesto jde ve zmíněném problému ještě o něco jiného.

Zůstaneme-li u pouhého slova „filozofie“, pak zaznívá jeho význam v literárních památkách Slovanů obývajících moravskou oblast v premiéře. Konstantin však přináší „Radostnou zvěst“ křesťanství jako byzantský teolog. Konstantin¹⁷ se na Moravě chová jako „Cyrillus“: do značné míry i jako vědomý následovatel „Cyrilla Alexandrijského“, „učitele církevního Byzantiu.“¹⁸ Konstantin je i v tomto smyslu osobností mimořádně vzácnou.¹⁹

Protiklad „rozumu“ („filozofie“) a „víry“ („teologie“) není v prvních životopisech Konstantina / Cyrila náhodný: a už proto by bylo proti duchu jeho misie spojovat jeho jméno s filozofií, „otrokyní“ teologie.²⁰ V okřídlené větě, snad původem z byzantského 5. století, v níž je vztah

¹⁶ Vládci Moravy mají ke křesťanské misii odlišný vztah. Ani Mojmír (za jehož panování křesťanství na Moravu přichází, z Pasova a Řezna) se nehodlá ztotožnit s karolinskou politikou ve své říši, a nad ní: jedná však jako „Realpolitiker“, a neklade Frankům v podstatě žádný zásadní odpor, vědom si limitu svého postavení.

¹⁷ Mnich Konstantin (jak zní jeho křestní jméno) přijímá teprve krátce před svou smrtí, ve svých třiceti pěti letech, řádové jméno „Cyrill“. Jeho mentor, Theokistos, se postaral o Cyrillův příchod do Fotrova okruhu: Cyrill se pak stává horlivým Fotiovým spolupracovníkem. Má ostatně už vynikající pověst ze své misie mezi Chazary.

¹⁸ Etymologicky zní ve jménu „Cyril“ (podobně jako v „Cyriacus“) význam „Bohu zaslíbený“, tedy „oddaný“, vzdávající se čehokoli individualistického“. Část křesťanské mše uvozená slovy „kyrie, eleison“, „Kyrie, má svůj počátek právě zde. Nelze přitom zcela potlačit ani asociaci i s „Cyrilem Jerusalemským“, rovněž svatořečeným a také řazeným mezi „Učitele církve“. Viz k tomu: O. BARDENHEWER: *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, I.-V., 5. vyd., Freiburg im Breisgau, 1923, resp. 1924.

¹⁹ „Patres scholastici“ žili ovšem v klášterech - až na vzácné výjimky, a přenesli do dějin filozofie tak trochu i atmosféru kláštera; v oné době ještě neúprosně asketickou.

²⁰ Používáme zde pojmu „řecká“, resp. „řecko-slovanská“ misie, s ohledem na liturgický jazyk, který byl pozadím a východiskem práce soluňských misionářů. Důležitý je tu zejména rozdíl odlišující Konstantina a Metoda od německých misionářů, působících v zájmu a ve smyslu liturgie latinské. Nejde zdaleka jen o rozdíly používaných bohoslužebných jazyků a ani ne jen o dílčí dogmatické rozdíly, ale o celkového ducha soluňské misie; která přinášela náboženství osobního vztahu k Otci, náboženství lásky k bližnímu, laskavosti, tolerance a vůbec měla spíše ráz nauky antropologicko-humanistické. Tím vším byla povaze Slovanů bližší, než mohla být kterákoliv

teologie a filosofie přirovnáván ke vztahu „paní a otrokyně“, se objevuje sociální skutečnost východořímské církve, v níž byly vztahy mezi pány a (domácími) otroky sice naprosto jednoznačné, nicméně založeny na jakési přirozené laskavosti.²¹

Nelze přitom zapomínat, že slovo „filozof“ zazní v dopise byzantského nejvyššího církevního reprezentanta, Fotia. I to má své pozadí.²² Úvahy moravského knížete Rastislava (který vystupuje ve svém dopise císaři Michaelovi III. v roce 862 jako křesťanský kníže – okolnosti a datum případného Rastislavova křtu jsou však neznámé) týkající se rozporné činnosti různých misionářů na jeho území, naznačují jeho pochyby o smyslu takové práce.

Rastislav nechával dosti dlouho působit různé misie, v dobré naději, že „správné“ pojetí křesťanství se prosadí. Výsledkem práci misíí byl zřejmě zklamán. Moravské křesťanství, navazující snad na ještě starší kořeny, bylo už v době Mojžírově († 846) do té míry rozvinuto, že můžeme pokládat Mojžírovu dobu za počátek, ba snad za dokončení christianizace. Zda se dal Mojžír sám pokřtít, není známo.

Historicko-politický kontext Cyrillo–Methodiana je v řeči „dějin diplomacie“ inscenován na zcela jiné úrovni, než jak je to tradováno v podobě zlomků v „Monumenta etc.“. Dle reálpolitické verze existuje souvislost s událostmi v hlavním městě Východořímské říše z let 847 až 860, kdy byzantský patriarcha Methodios umírá, jeho nástupcem se stává Ignatios (eunuch a syn císaře Michaela I., který musel abdikovat.) V nepřehledném kontextu událostí, intrik a brutální intervence ruské flotily v přístavu se posléze objevuje na vrcholu hierarchie silná osobnost, patriarcha Fotios...

Až potud lze cyrilometodějskou legendu zasadit do přijatelného politického rámce. Konflikt Fotia a papeže Mikuláše I. je součástí událostí této doby. (Třeba podotknout, že byzantské dějiny oné doby jsou psány a vykládány v podobě spíše proti-vatikánské než objektivně...) Navíc hrozí nebezpečí aliance bulharsko-francké (- král Ludvík Němec se spojuje s bulharským chánem Borisem, který mu za franckou podporu jeho mocenských nároků slibuje, že on a všichni jeho poddaní se dají pokřtít...)

Fakt, že právě za těchto okolností se objevuje v Konstantinopoli poselstvo přinášející dopis moravského knížete Rastislava, lze snad považovat za historickou náhodu: takových náhod je v dějinách jen vzácně. Photios dostává šanci, spojením s Rastislavem posílit nejen křesťanstvo, ale také rozšířit svůj vliv na byzantskou politiku, a také posílit svůj koncept christianizace proti papeži Mikuláši.

Rastislavova nabídka přichází Photiovi v pravý čas. Protože však „na Moravách“ působí také franští misionáři, je byzantský problém (dříve než se stane konfliktem) transplantován (takříkajíc v prenatalním stadiu) do země, která stále ještě uctívá svá praslovanská božstva.

misie západní, přicházející takříkajíc „z druhého břehu“.

²¹ Viz k tomu klasické historické zpracování rozpadajícího se Říma: Eduard GIBBON: *Der Untergang Roms*, (Ungekürzte Textausgabe, vyd. Alexander KLEINE, Emil-Vollmer-Verlag, v německé verzi Phaidon Verlag GmbH, Essen, (nedatováno), ISBN 3-88851-169-0. Viz též: Jean-Claude FREUDOILLE: *Lexikon der römischen Welt*, übersetzt und hrsg. von Robert HILGERS, Nikol Verlagsgesellschaft, Hamburg 2005.

²² Viz k tomu *Fontes rerum Bohemicarum* (dále jen FRB) I, 43 – 44 („Das Leben des Hl. Metod“), resp. FRB I, 27 („Das Leben des Hl. Cyrill“). Uvádím starší německý název, fixovaný v *Monumenta Germaniae historica*, odkud bezpochyby pocházejí i první české překlady zmíněných kronik.

Paralelně k tomu se vyvíjí vojenská situace Byzance ku prospěchu konstantinopole: císařovo vojsko dosahuje jednoho vítězství za druhým. Císař (nyní už Michael II.) vzkazuje roku 865 papeži Mikuláši, že je připraven dosavadní latentní ideovou válku proměnit ve válku skutečnou a hrozí tažením svého vojska na Řím. I když je celkem nepravděpodobné, že Byzanc by byla tuto hrozbu uskutečnila, muselo být ze strany Říma cosi podniknuto. Diplomaci umožnila, že byli v r. 866 dva biskupové (Pavel z populonie a Formosus z Porta) vysláni ke dvoru bulharského chána, a že se tento rozhodl uzavřít s Římem konsens: poslal k papeži soupis 106 sporných otázek, na nichž je třeba se dohodnout. Šlo o víceméně pragmatické problémy nikoli o principiální otázky víry. Boris obdržel z Říma uspokojivou odpověď. (Přibližně asi tak, že není proti církevnímu duchu, aby jak muži, tak i ženy nosili kalhoty; neméně jako turban (s výjimkou návštěvy kostela; že zákaz umývat se ve středu a v pátek je nesmysl; že není důvod, nekonzumovat mléko a sýry v postní době. Na druhé straně, že je nutno trvat na zákazu bigamie a pověr vůbec...)

Bulharský chán byl s římskou odpovědí spokojen, a slíbil Římu věčnou věrnost. Kromě toho vypověděl všechny pravoslavné misionáře ze své země. Pavel a Fomosus byli celý následující rok zaměstnáni kázáními a udílením křtu. (A jim následoval zástup biskupů a kněží, kteří pokračovali v jejich dobrém díle...)

Tato diplomaticko-vojensko-politická historie není tím nejdůležitějším faktorem v kontextu událostí, obklopujících cyrilometodějskou misii: není však ani něčím, co lze zamlčovat.

Filozof Konstantin ponechává, co je císařovo císaři, a co je Božího Bohu: a spoléhá na nezvratnou sílu Slova Ježíšova evangelia. Konstantin je misionář, ne politik. Jeho úkolem je misie – a v její dlouhodobý, ba věčný smysl pevně věří. Tato skálopevná axiomata, v nichž se „filozofie náboženství“ vždy bude odlišovat od pestrého repertoáru saeculárních filozofických fakult, jsou Konstantinovým přesvědčením.

Moravský věrozvěst „Cyril“ není přitom ani tak „charismatic“²³ jako spíše „kerygmatic“: tedy ten, který cílevědomě potlačuje svá ryze osobní „pro et contra“ ve prospěch svého svého nadosobního, věroučného úkolu. Ne-li v čemkoli jiném, tedy už v tomto rozlišení dvou protořeckých pojmů je i rodíl „filozofie“ a „teologie“.

Podstatou cyrilometodějské misie je její kerygma. Toto těžko přeložitelné slovo křesťanství naznačuje – na rozdíl od „charismatických osobností“ vnitřní duchovní obsah aktu, „ideu“ nezávislou na jejím vnějším tvaru. Osobnost obou apoštolů Slovanstva prostupovala jejich učení; a bez tohoto učení by byla ničím: na jeho pozadí narůstali naopak oba věrozvěsti do nadlidských rozměrů.

„Kerygma“ znamená v této souvislosti rub pojmu „charisma“ (zhruba: poslání), který naopak charakterizuje misie západoevropské. Akcent je u „kerygmaticů“ přesunut na vnitřní nadindividuální vědomí; u „charismatika“ naopak je to jeho osobnostní vědomí, které je ultima

²³ Ve smyslu Fotiově to bylo jen „charisma Constantini“, charakterizující dokonalého učitele církve, které zde smělo být vzorem – zde smělo být vzorem – zde rovněž jasně rozlišující linie mezi tímto byzantským pojetím na straně jedné a v podstatě individualistickým pojmem „charismatika“ u Maxe Webera. „Charisma“ je starý pojem filozofie (resp. psychologie“), aktualizovaný v éře „charakterologie“ především protestantskými autory. Do filozofických diskusí jej vnesl ve 20. letech 20. stol. Především Max Weber; a jeho žáci ho vyhranili v jedno ze zaklínadel neomarxistické „Frankfurter Schule“ (- Th. W. Adorno, Max Horkheimer, Jürgen Habermas ad.) Viz k tomu: Max WEBER, *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*, I, 1920, 268 ad.

ratio jeho jednání. Teprve v linii evropského individualismu se však, mnohem později, vyvinul ten pojem osobnosti, který je pro 9. století, navíc byzantské, neznám a z hlediska dobového křesťanství v podstatě nepřijatelný.

„Na počátku bylo Slovo...”

Cyrilo-metodějská misie fascinuje svou opravdivostí... Je to nejen osobní setkání dvou velkých osobností s přírodním lidem, utýraným až dosud Avary, maďarskými nájezdníky, ozbrojenými konfrontacemi i s germánskými, vojensky organizovanými sousedy etc. – tu nejhlubší stopu zanechává osobní vyzařování dvou bratří čistého srdce – z nichž tryská přesvědčující síla Pravdy. Jejich moravští posluchači smějí tehdy už také srovnávat: a umějí si vybrat, mezi velmi různými kazateli zdánlivě téhož, shora přicházejícího poselství.

Tento prostý fakt přináší spontánní svobodu volby: a zde jsme u pramene vysvětlení, proč němečtí, učení latiníci v setkání se Slovany narážejí na nepochopení, lhostejnost, ba jistě i negativní odpověď: a proč dva řečtí cizinci, nejen z důvodu jazykového spříznění, úspěch mají.

Cyril a Metod stojí na startovní čáře moravské křesťanské tradice. Tradice: toto často používané slovo znamená nejen časovou posloupnost verbálních obsahů, nýbrž i kontinuitu té poslední, osobní pravdy.

„Tradice“ znamená ve svém posledním významu totéž, co poslední Pravdu: tu která se posléze nesmí vyslovovat veřejně, ale jen v rodině, v úzkém kruhu, u krbu a v důvěře, že nikdo ze zúčastněných nezklame, nezradí...²⁴

Sekulární historici narážejí zde na hranice svých osobních stanovisek ke křesťanství: nezajímají je obsahy věroučných principů. Namísto toho vyprávějí dějiny dobové politiky – ne vlastně „Historii“, ale jen „Zeitgeschichte...”

Předvědomá averze domácích historiků vzhledem k Němcům jako takovým; nacionalistické (v podstatě také předvědomé) předsudky i těch vzdělaných; faktor „akceptace“ tištěného slova (se všemi důležitými okolnostmi publikační činnosti atd.), to všechno vymodelovalo literaturu k tématu „Cyrilo-Methodiana“ do celkem jednoznačné podoby. „A kdo se odrodí, čepelem v tu zrádnou hrud’...”

Bezpochyby Svatopluk sám podlehl sebepřeceňování. Byl ovšem vládce nad kmeny, které byly připraveny, na rozkaz vytvořit celé vojsko. Ale z hlediska „Říše“ to nestačilo: pro francké úřady nebyl ničím více než „markrabětem“ („Markgraf“), tedy „správce Marky“. A jeho úkolem bylo, zaručovat „Říši“ ochranu na její hypoteticky nejvýchodnější hranici. Avšak Svatopluk pochopil svoji roli jako „rovný s rovnými“. O tom nemohlo být v císařské centrále v Cáchách ani řeči. A celou situaci navíc zkomplikovali Maďaři, jejich z vládce na nějakou takovou politickou krizi už dlouho čekal.

²⁴ Myslím v této souvislosti na úpadek moravské spontánní primitivní demokracie po Svatoplukově smrti. Svatopluk začne po určité době, v níž pozoruje praxi Metodějových žáků (- zde je mnoho otazníků...) měnit své stanovisko k řecké misii v kontrastně averzivním tónu. Na rozdíl od hádankovitého, avšak přece jen tolerantního Rastislava, je Svatopluk jednoznačný: „misionáři skončili svou práci, nyní už nám nepřinášejí nic nového, a málo dobrého“ (- proč? – Mnoho otazníků ... Nežili snad Metodějovi učedníci v celibátu? Měli rodiny? Diskreditoval snad způsob jejich života i jejich vlastní poselství? (- Mnoho temné vody k prozkoumání...) Téměř dle pořekadla „Mouřenín vykonal svůj úkol – mouřenín může jít...”

Historici řecko-slovanské misie se dají ochotně chytit na vějíčku politického konfliktu, a traktují Svatopluka nadále jako zachránce moravského křesťanství před Franky, a především před novými Huny (- což ostatně i souhlasí: ale pro misii to není ta nejdůležitější okolnost.). A jen ti nejpozornější si všimnou, že v pozadí existuje (jako vlastní problém pozdní Svatoplukovy Moravy) vládcova rozpínavost směrem na Západ (- Čechy, Praha); směrem na sever (- Lužnice, Slezsko); a snad i dále...) A pak je quasi-suverén sražen bleskem Perunovým.

A francký císař počká: a ponechá Svatoplukovy dědice jejich osudu... Ostatně v území, které k „Říši“ ani eminentně nepatřilo (- a pro Franky hrálo vlastně roli jen jako „země nikoho“... I to patřilo ke karolinským strategiím...), a které pro vlastní existenci franckého impéria nebylo nejdůležitější...

A o zbytek se postarají Maďaři...

„Na počátku bylo Slovo...“ – na konci, žel ani nic jiného... A slovanskému lidu zbylo zase jen ta soukromá pravda hovoru před hořícím, teplotárným domácím krbem... Tak se křesťanství na Moravě udrželo jen díky své tradici. Ale to byla síla nepřekonatelná. Což zase jen zvýšilo diferenci Moravy vzhledem k Čechám.

Etické prius řecko-slovanské misie splývá v jedno s její jazykovou prioritou: první české písemné památky jsou napsány ve staroslověně. V tomto autentickém důkazu tvůrčích možností starého slovanského jazyka se současně odráží genialita jeho tvůrce, filosofa Konstantina, který svou filologickou konstrukcí obohatil liturgické jazyky o důstojný ekvivalent, a to způsobem tehdy na výsost moderním. Konstantinova staroslověňština je dílem kalokagathie svého druhu. Slovanský lid propůjčil novému jazyku svou elementární muzikalitu, křesťanství ji obdařilo svou etickou vznešeností. Tak vznikl literární jazyk Slovanů jako dílo vsutku „krásné a dobré“, právem inspirující všechny další generace filosofů a teologů, lingvistů a hudebníků. „Iskonje bje Slovo,“ zní Konstantinův překlad začátku Janova Evangelia, „i Slovo bje u Boga i Bog je Slovo.“ Filosof zde jako by mimochodem podává autocharakteristiku svého díla u Slovanů, které vytvořil a zdokonalil v krátké době svého působení mezi Moravany.

Název „filosof“ nedostal Konstantin až na Moravě, ale byl tak zván, bezpochyby kvůli svému mimořádnému vzdělání, už v byzantském prostředí. Byl však nejen abstraktní učenec, ale i odvážný misionář; už jeho první misie (851) vede k Saracénům (Arabům), a teprve když ji přežije, je vysvěcen na kněze.²⁵ Náhodný nálezků sv. Klimenta (po jehož stopách Konstantin s Metodem šli) působí v Římě po jejich návratu senzaci a stává se východiskem vlivného kultu.

Svatý Klement (známý v prvních českých křesťanských staletích pod jménem „Kliment“ – v němž ještě více zaznívá jižanský charakter soluňské misie) je pro Konstantina symbolickou postavou pro dominující úlohu teologie nad filosofií. Je to, jak říká onen Klement, který „... se stýkal s Petrovým úřadem a podřídil řeckou moudrost moudrosti křesťanské, jako služku paní...“ –

²⁵ Konstantinova „filosofie“ byla vnitřně spojena s osobností Sv. Klimenta, jehož se Konstantin cítil být žákem a pokračovatelem. Klement I., časově třetí nástupce Sv. Petra na papežském stolci (- a dle svědectví Tertullianova ustanoven snad ještě za Petrova života, jim osobně pro tento nejvyšší úřad - tj. římského biskupa - zahynul mučednickou smrtí na Chersonesu. Obviněn z čarodějnictví, byla mu na šíji hozena kotva a byl hozen do moře... Není náhodné, že oba bratři se cítili být spojeni s Klementovým odkazem a že Konstantin našel jako místo svého posmrtného odpočinku chrám San Clemente v Římě... Mimochodem řečeno... (I to už patří k té velké historii moravské misie...)

Klíčová sentence rané scholastiky zde vystupuje v předstihu jako heslo křesťanského misionáře. Rastislav dostal tedy nejen „biskupa“, jak si přál, ale navíc ještě někoho mnohem významnějšího (Zda moravští velmoži tuto skutečnost uměli ocenit, toť jiná otázka. Svatoplukův vztah k Metodějovi je plný protikladů.)

Pro Konstantina byl jeho překlad Nového Zákona do slovanštiny i osobním vítězstvím, jeho sebepotvrzením. Jak mnoho do tohoto úkolu osobně investoval, o tom mluví jasnou řečí Konstantinova tiráda na jeho apologii slovanského jazyka na velké disputaci v Benátkách:

„Což nepadá déšť od boha na všechny stejné? Nebo slunce také nesvití na všechny? Nedýcháme na vzduchu všichni stejné? Jak se tedy vy nestydíte připomínat jen tři jazyky a chcete, aby všechny ostatní jazyky a národy byly slepé a hluché? Povězte mi, pokládáte Boha za bezmocného, jako by to nemohl dát, či závistivého, jako by nechtěl? My přece známe mnoho národů, které mají své knihy a vydávají Bohu slávu každý svým jazykem.“

Konstantin je osobnost bytostně tvořivá, tryskající zdroj myšlenek, a navíc nesmírně pracovitý překladatel. Jeho bratr Metoděj je jako překladatel méně známý, ne však méně důležitý. Metod je intelektuální osobnost rovnomocná svému bratrovi. Je známo, že před započítím misijní práce byl představeným kláštera Polychrom v bitynijském pohoří Olympu. Samo takové postavení předpokládalo v byzantské církvi učence první velikosti.

Konstantin se stal ve svém moravském období autorem i prací v užším smyslu literárních. Svědčí o tom známý „Proglas k evangeliu“, ve skutečnosti slovanská – nerýmovaná – báseň. Je to i traktát v próze zvaný „Předmluva k evangeliu“, kde Konstantin stanoví své principy překladu svátých Písem. Konečně je mu připisován i písňový liturgický kánon složený ke cti sv. Dimitrije Soluňského.

Konstantin přeložil ještě před započítím své moravské misie z řečtiny do slovanštiny tzv. perikopy; na Moravě svou práci dokončil, a tak vznikl ucelený překlad všech evangelií. Paralelně s tím byl v moravském prostředí cyrilometodějské misie realizován i překlad zbývajících částí Nového Zákona. Navíc byly v tomto prostředí přeloženy i žalmy Starého Zákona.

Konstantin překládal kromě toho i modlitby, homilie atd., tedy v podstatě všechny liturgické texty používané při bohoslužbách v Byzanci, navíc i modlitby a ustálené texty, které zavedli na Moravě, resp. v Panonii, jeho misionářští předchůdci, texty svým původem ne byzantské, ale římské – tzv. Liturgie Petrova - avšak frekventující v řeckých verzích i v Illyriku).

Na Moravě vznikla i tzv. „Chersonská legenda“ jako kombinace tří Konstantinových prací, týkajících se chersonské misie), patrně dílo některého z Konstantinových žáků.

O rozsahu Konstantinova vzdělání lze mít sice jen obrysovou představu: stačí však přinejmenším fakt, že byl „chartophylax“ (představený knihovny, a to významné knihovny), v době teprve se znovu rodící duchovní kultury neobyčejně odpovědná funkce. Znamená to mimo jiné, že musel být schopen číst všechny texty v knihovně uložené; bezpochyby šlo o texty kanonické, psané v liturgických jazycích, tedy hebrejsky, řecky a latinsky. Protože šlo o knihovnu řeckou, je nasnadě, že přicházejí v úvahu i texty syrské a arménské, resp. v dalších jazycích křesťanského Blízkého Východu. Jinými slovy řečeno, Konstantin byl významný orientalista své doby a jeho vzdělanostní habilita měla vrcholnou úroveň. Pozorováno z tohoto

zorného úhlu, možno nazírat jeho vytváření nového písma jako druh intelektuálního hobby, zdánlivě na okraji tehdejší kultury; ve skutečnosti s nesmírným dosahem.

Zde je mnoho volného prostoru pro ještě několik generací badatelů v oblasti slovanského jazyka 9. století. Každý, kdo se seznámil se studiem staroslovenštiny, která byla kdysi prubířským kamenem slavistiky, hned na konci druhého semestru - kdo ji nezvládl, nemohl jít ve studiích dále..., každý adept těch nekonečně obtížných orthografií, písem, dokumentů, nahlédne, že získat kompetenci k odbornému pojednání cyrilo-metodějské misie znamená obětovat nejlepší léta svého života riskantnímu cíli...

Nahlédl jsem trochu hlouběji než jiní do badatelského režimu Tomáše Špidlíka (- to bylo velké privilegium...). Laik se může otřást hrůzou, když zjistí, co všechno musí filolog obětovat ze svého života studiu starých jazyků. Špidlík měl pověst badatele, který čte ve všech (!), i těch nejnepřístupnějších jazycích „počátku“ ... Zažil jsem jedno sezení v malém kruhu, když se ho kolega z Erlangen zeptal: „... a gruzínsky umíte také číst?“ Špidlík odpověděl, s nepatrným úsměvem: „Nuž, když už to musí být...“ (Stalo se při Špidlíkově „Atto accademico“, v roce 2004, na „Pontificio istituto orientale“ v Římě, v kardinálově osobním domě, přiděleném mu Janem Pavlem II. - jubilantovi bylo teprve 85 let...)

Třeba vzít v úvahu, že „moravský“ jazyk vznikl téměř laboratorním způsobem, a to do značné míry už před započítáním misie, sice na okraji slovanské říše, ale v prostředí v podstatě cizím; ještě v Byzanci. (Nelze dokonce vyloučit, že Konstantin si musel dát svůj jazykový projekt schválit příslušnými místy své hierarchie...). Konstantinova pastorální i psychologická zkušenost, získaná misí k Chazarům, mu směla dodávat odvahy k řečenému postupu. On sám přitom zůstává nadnárodní osobností, spojující se duchovně spíše s principem Sofie samé, než s kteroukoliv parciální jazykovou strukturou. Na druhé straně použitelnost nového jazyka byla předem limitována jeho liturgickým účelem a stěží mohla překračovat slovní zásobu literárního moravského venkovana: bylo by zbytečné ztotožňovat souhrn prakticko-pastorálních, víceméně jen komunikativních vět, s „literaturou“. Literatura, ano, ta zůstala v oblasti knihoven a měla čekat na příští generace vzdělavců, tvořících v novém jazyce. Konstantinova práce na Velké Moravě měla však mnohem prozaičtější ráz.

V osobě Konstantinově přichází někdo, kdo upomíná na legendární vyprávění „Apokryfu“ o oněch „svatých petatřiceti“, které sesílá Nebe na Zemi, aby zachovali život světa. Pro takové osobnosti není měřítek v životě normální společnosti. - A proto je jen přirozené, že žijí v klášteře, odděleném od světa krátkodechých populací, vyživajících se ve svých požitcích, dětech, zálibách. Pro ty, pro něž celibát není hrůzoplnou zdí dělící je od reality, ale nutnou existenční podmínkou.

Velkou předností Konstantinova díla byla vysoká přizpůsobivost různým dialektologickým strukturám, včetně jazyka, kterým se mluvilo na Moravě - v oblasti, z řeckého hlediska, nedohledně vzdálené. Soluňský či snad jihomakedonský dialekt, jímž mluvili Konstantin a Metod, byl pro ně autentickým komunikativním prostředkem. Na rozdíl od německých misionářů ze Salcburku či Řezna, kteří se jistě velmi snažili dohovorit se slovanštinou (která snad byla i vyučována v řezenském semináři), působili oba řečtí kněží jako rodní bratři moravských Slovanů.

Byla-li matka obou Soluňanů, Maria, Slovanka (jak se domnívají někteří badatelé), nelze s jistotou prokázat. Jejich otec, Lev, byl Řek, patřil k administrativní nobilitě Byzance. Není

vyloučeno, že Konstantin a Metod byli vychováni už ve své rodině bilingvně. Slovanský jazyk jim byl blízký.

Jazyková konvence nazvaná později „staroslověnština“ (resp. „Altkirchenslawisch“) je mistrným zobecněním tehdejších živě frekventujících slovanských dialektů v široké oblasti mezi Moravou a Egejským mořem. Jaký byl geografický rozsah tehdejší „slovanštiny“, nebude asi už nikdy přesně určeno. Lze předpokládat, že šlo spíše o jazykové ostrovy než o souvislé slovanské osídlení. Zdá se však být nepochybné, že se oba bratři naučili slovanskému dialektu živým stykem se slovansky mluvícím obyvatelstvem v okolí Soluně. Zda byl některý z jejich rodičů či prarodičů slovanského původu, patří do říše dohadů. Spíše se zdá, že jejich jazykové zaměření (podobně jako např. u sv. Augustina) spontánně tíhlo k bilingvistu či trilingvistu (že jim tedy takříkajíc jeden jazyk nestačil...).

Nacionalistické nároky některých autorů, konstruuujících protiklad panbulharské či panmakedonské kultury v této oblasti, zavádějí reflexi na scestí. Nejpřirozenějším předpokladem je, že Konstantin a Metod přicházejí z polykulturně utvářené oblasti, kde se (už z důvodu obchodních) mluví několika jazyky (podobně jako je tomu např. v Haliči nebo Besarábii).

Překlady svátých Písem vzniklé na Moravě pocházejí především z řeckých originálů. Již zmíněný Josef Dobrovský, misionář 18. století, jako by si položil úkol analogický Konstantinovi: probudit dosud spící nadání slovanských národů a vtisknout jim jejich duchovní sebevědomí. Dobrovský, zakladatel „slavistiky“ ve vědeckém smyslu, se ne náhodou inspiruje Řekem Konstantinem: ten mu podal důkaz, že vytvořit nový „jazyk“ vědy je možné, a to takříkajíc jen z čiré spirituality filosofa. Nezdá se být náhodné ani to, že o filosofa Cyrila se zajímá až zralý vědec Dobrovský a že studii o cyrilometodějské kultuře téměř završuje své životní dílo. Benátská apologie, z níž je výše citováno, j temperamentní, jazykově složitá, emotivně působivá řeč, jež byla proslovena v literární latině. Konstantin by byl jistě ještě raději mluvil řecky. Ale je to playdoyer pro neznámý jazyk, pokládáný Římany za barbarsky vulgární. Konstantin si tím ovšem vytváří licenci, kterou by bylo možno srovnávat s průnikem, kterého dosáhl apoštol Pavel: totiž průnik „kat holon kosmon“.

Je to pokračování linie Pavlovy, který rovněž musel prosazovat řečtinu namísto hebrejštiny; je to pokračování linie, kterou prosadili v římské liturgii Lactantius a Minutius Felix, když začali jako první z křesťanských autorů psát ne v řečtině, ale v latině. Bylo k tomu zapotřebí vždy osobního engagement originální, polyglotní osobnosti.

A toto dědictví přejala, počínaje J. Dobrovským, i „slavistika“ nebo řekli bychom spíše disciplína, inspirující se byzantsko-slovanským odkazem Konstantinovým. Není snad od věci podotknout, že také vynikající autor a tvůrce moderní slavistiky vůbec, W. Jagič, pocházel z polyglotní oblasti, kde se stýkaly slovanské jazyky s maďarštinou, rumunštinou a také s jidiš, komunikativním jazykem měst tohoto regionu. Řekli bychom, že na slavistovi se tehdy vyžadovala kongenialita vzhledem ke Konstantinovi. Watrosław Jagiś (6. 7. 1838-5. 8. 1923), profesor na univerzitách v Oděse (1872-1874), Berlíně (1874-1880) a Petrohradě (1880-1886) a od roku 1886 až do roku 1908 nástupce Franjo Mikrošiče na univerzitě ve Vídni, se rozhodující měrou zasloužil o vytvoření moderní slavistiky. V bádání o cyrilometodějské misii je důležitý zejména jeho rozbor dějin staroslověnštiny s ohledem na Konstantinův přínos.

Filozof Konstantin je obnovitelem ducha „Janova evangelia“, začínajícího právě onou formulí „Slova na počátku...“ mimochodem řečeno, větou převzatou patrně ze mnohem starších, snad už starozákonních zdrojů...

Mnoho naznačuje, že Soluňané přinášejí mnohem starší liturgii než tu, kterou nabízí německá misie. Především však je to prvek Světla, naznačujícího akcent na Janovo evangelium – zejména jeden z počátečních veršů (ne náhodou zařazený jako verš sedmý ... toto číslo hraje pro Soluňany mimořádně velkou roli...), znějící:

*„... přišel proto,
aby vydal svědectví o Světle,
aby všichni uvěřili skrze něho...“*

naznačuje ontologický základ soluňské misie. Mimochodem řečeno, jeden z nejcharakterističtějších nálezů na Starém Městě - Velehradu, olovený křížek jednoho z mnichů, má na rubu vyryta písmena: IC XC FOS ZOE NIKA. Tedy, Jesus Christos, světlo života, vítězí...“, ne náhodou slova formule, kterou předřikává kněz byzantského ritu při udílení eucharistie...

Konstantin jako filosof Světla? — Jak silné spojnice s antickou řeckou moudrostí a jak naléhavé invokativy k filosofům „Světla“ v novověku. Ani vztah k tradičním slovanským mýtům, u nichž jsou elementy „světlo“ resp. „oheň“ symboly nejhlubších tajemství, není nedůležitý. „Filosof“ Konstantin je tím vlastním, osobnostním východiskem slovanské křesťanské duchovní kultury. Filosofie vyžaduje bezprostřední, personální zprostředkování: celé dějiny filosofie nejsou v podstatě nic jiného, než dějiny vztahu učitele a žáka. - Konstantin je učitelem Slovanů.

Což současně naznačuje, že je to ono nedohledné teritorium slovanského živlu - odhlédnuto od lokálních, průrůzných jazyků - které dodnes zachovává naději na přetrvání zjevené Pravdy... Konstantin si je bezpochyby vědom toho, že starořecká antická tradice byla Římským impériem nenapravitelně zničena (- s dnešním, poosmanským řeckem to nemá už nic společného...) Konstantin měl možnost seznámit se i s Germány, sídlícími na konci svého «stěhování národu» po čelem dnešním jihotureckém, jónském, makedonském, adriatickém pobřeží i v oblasti na sever od Pontu... Misie do těchto cizích podivných struktur byly obtížné, a jejich plodem byla četná hereze...

Ani Konstantin si nemohl neuvědomovat, že křesťanství je smysluplnou odpovědí na existenciální otázky lidského života u národu přírodních - ne však u kočovných nájezdníků, kteří se živili nepřetržitou válkou...

Všechna tato «kdyby», «jestliže by» jsou naprosto nevědecká - a přesto jsou vzata z reálného života člověka. I u velkého Filozofa Konstantina. Tento Konstantinův cílevědomý polyglotismus je v podstatě velmi moderní odpovědí na prudce se měnící svět: analogie světa rozevírajícího se před člověkem po pádu římského impéria se vnučuje ke srovnání s Evropou po zániku impéria stalinistického.

V osobnosti Konstantina — filosofa jakoby podruhé přicházel na svět sv. Augustin, pro něhož byl také rodný jazyk dost dobrý pro komunikaci v obci a rodině; latina komunikačním jazykem politika; řečtina však jedině možným jazykem pro „rétoriku“, to jest vrcholnou disciplínu tehdejších duchovněd.

V základě činnosti cyrilometodějské misie je snaha o překlenutí rozdělení Říma na východní a západní: smyslem řecké misie je postavit Slovo do služeb člověka bez přívlastků. A výsledkem jejich působení je setba, z níž vzroste pozoruhodná úroda, neboť počínaje Soluňany, byla česká kultura nasměrována na situaci kulturního zprostředkování mezi Východem a Západem.

Cyrilo-metodějská misie je dokladem toho, že kultura českých zemí těžila od samého začátku z alternativních nabídek Východu i Západu a že motivy přicházející z východní strany nelze podceňovat. České země byly zasazeny na hranici dvou liturgií, dvou hodnotových orientací, ano i na hranici dvojího typu písemného záznamu. Že se prosadilo písmo latinské a nikoli řecké, může být pokládáno za historickou náhodu.

Z hlediska církevně-politického lze říci, že prostřednictvím soluňské misie se v českých zemích poprvé odrazila existence dvojího křesťanství, nebo chceme-li to tak říci, dvojího Říma, východního a západního. Země, která až do příchodu řecké misie žila ve stavu nenarušeném politickou reflexí, se dostává jako objekt na šachovnici duchovních dějin. Geografickou polohou od začátku předurčena pro nerozhodnou partii. Tak je vlastní duchovní obsah misie brzy přehlušen jejími sekundárně-politickými aspekty.

Nové písmo předchází sice vývoji u východních sousedů Velké Moravy, ale brzy po pokřtění Rusi se stane integrativním prvkem politických orientací. Konstantin položil základy společného kulturního uvědomění všech Slovanů: jeho předpoklady jsou totéž jako úhelné kameny pro stavbu slovanské vzdělanosti.

Že tato iniciativa k novému liturgickému jazyku přichází z Řecka, to jako by symbolizovalo dědictví antiky; že přichází ne z Říma západního, ale východního, to jako by spojovalo nové slovanské křesťanství přímo s jeho kořeny ve Středomoří a na Pontu.

Používáme zde pojmu „řecká“, resp. „řecko-slovanská“ misie, s ohledem na liturgický jazyk, který byl pozadím a východiskem práce soluňských misionářů. Důležitý je tu zejména rozdíl odlišující Konstantina a Metoda od německých misionářů, působících v zájmu a ve smyslu liturgie latinské. Nejde zdaleka jen o rozdíly používaných bohoslužebných jazyků a ani ne jen o dílčí dogmatické rozdíly, ale o celkového ducha soluňské misie; která přinášela náboženství osobního vztahu k Otci, náboženství lásky k bližnímu, laskavosti, tolerance a vůbec měla spíše ráz nauky antropologicko-humanistické. Tím vším byla povaze Slovanů bližší, než mohla být kterákoliv misie západní, přicházející takřkajíc „z druhého břehu“.

„Filozof“ myslí jinak než doboví politici: Konstantinův myšlenkový svět začíná Klementem Alexandrijským a východními Otcí - a jeho druhým limitem je Klementův teologický Alter Ego: Augustinus z Thagaste.²⁶ Tak jako je Clemens syntetikem Východní teologie raného křesťanského stadia (- přesněji řečeno, shrnuje řecky psanou a písemně dochovanou moudrost Otců - tak je Augustinus integrálním autorem teologie západo-římské. Jen na Klementovi lze měřit skutečnou velikost Augustinova zásahu do dějin křesťanství. -)

To měl zřejmě na mysli můj učitel a přítel Milan Machovec, a což jsem si od něj odnesl z našich nekonečných diskusí o vztahu marxismu a křesťanství. Můj diskusní partner se, žel, nikdy nechtěl rozhodnout, ke kterému z těchto dvou okruhů vlastně patří.²⁷

Patří mezi specifika českého křesťanství - měřeno vztahem k jiným slovanským etnikám - že se v něm téměř nevyskytují stopy řeckého vlivu (který je naopak tak charakteristický pro jižní i východní Slovaný.) Latina jako by byla v našem případě prvkem izolujícím českou ekceptaci křesťanství od skutečných pramenů evropského poznání. Tato okolnost měla

²⁶ Rozumí se samo sebou, že všichni jmenovaní budou později blahoslaveni nebo i výše kanonizováni.

²⁷ Viz: M. MACHOVEC, v díle *Augustinus*.

permanentně negativní vliv a zůstala zejména v moderní době (- přinejmenším od konce 18. století) osudovým faktorem oddělujícím Čechy od skutečné vzdělanosti.

A tak zažívá právě na samém začátku našich dějin první generace západních Slovanů („moravských Čechů“, chceme-li to tak nazvat) nejvyšší dimenzi křesťanské kultury - s níž je literatura všech příštích staletí stěží srovnatelná. Lze bez nadsázky říci, že tak vysoko zúžené „česká“ misie už nikdy nedospěla, a že jednostranná převaha latiny ji byla na úkor, jak co do akceptace u lidu, tak i co do spojení s původním duchem prvních křesťanských věků.²⁸

Snad jedině na Moravě byl kult Svatých Cyrila a Metoda pochopen - všechny ostatní interpretace trpí logickou chybou, jsou použity *ab utili* vzhledem k předpokládanému, „praktickému“ interese z pozadí. Už i první dějepisci hledají v christianizaci zájem vládnoucí mocí (- nevyjímaje zde ani Karoliny: vzpomeňme jen masové popravy tisíců Sasů po prohrané bitvě, po níž přesto odmítají přijmout křest...) Tzv. historický materialismus chtěl dokonce tomu, aby religiozita byla posuzována jako nástroj vykořisťování lidových mas (- ah!), a i ještě jeden náš známý autor, píšící knihu o významu Ježíše pro ateisty je zajatcem teorie, nahlízející na náboženství jako na „opium lidu“... (Zde je nutno se rozhodnout: buď takovou teorii posuzuji jako marxista, anebo jako křesťan - nějaké „neutrální“ stanovisko je ryze iluzorní.) Cyril a Metod jsou tedy vysláni na Moravu Byzancí (a je v tom jistě i kus rivality vzhledem k dosavadní monopolní christianizaci praktikovanou v latině; misionáři z Konstantinopolu jsou sice tolerováni Římem, mají k tomu takřikajíc papežský dispens - a v pozadí jsou jistě i ohledy mocensko-politické - ale v podstatě by kterékoli interpretace sociálně-politické ignorovaly vnitřní obsah cyrilo-metodějské misie...

Avšak zůstali-li bychom přesto v celkem volném aequilibriu motivu povahy náboženské, zůstává přesto jeden kámen úrazu: zde nejde o „religionistiku“, ale především a dokonce jedině o pochopení sakrálního²⁹ charakteru řečené misie.

A nebylo jistě pochopitelné, proč se moravské katolictví z éry kardinála Cyrila Stojana (se svou hymnou „Morava nikdy věřit nepřestane...“) cítilo být Prahou znevýhodňováno vzhledem k celostátním zájmům.

Cyrlometodějská misie končí prakticky odchodem Filozofa Konstantina do³⁰ Říma, a brzy i jeho exitem. Metodějův příběh přináší už jiné akcenty, a nemá s filozofií na moravském území bezprostřední význam. Fotios byl především realistický stratég byzantského patriarchátu

²⁸ Viz mou studii „Nova identita“, zařazenou ve sbírce úvah k dějinám české filozofie, vydané v Brně 2006, péčí Doc. Dr. Jaromíra Kubíčka, CSc. pod názvem „Hledám člověka“, Brno: Moravská zemská knihovna, ISBN 80-7051-165-6, s.15 ad.

²⁹ Budiž mi dovolena navíc jedna poznámka „česko-slovenská“: nová republika vznikající po r. 1918 se brzy ukázala jako prostředí, v němž se idea „národa“ byla nadsazena duchu „křesťanství bez přívlastku“ . „Třistaletá poroba“ v dosavadním Rakousko-Uhersku byla - jakýmsi logickým zkratem - citována jedním dechem s kritikou „klerikalismu“, tedy římsko-katolické církvi. Nová, „hradní“ církev Československo-husitská“ přijala T. G. Masaryka mezi své „náboženské osobnosti“, a takřikajíc dopustila se „hříchu“, udělit žijící osobě svědectví; idolatrie a aby bylo vše i jednomu každému jasné, zařadila kalendářní den 6. července (den Husova mučednického skonu v Kostnici) těsně za 5. červencem, věnovaný tradičně Sv. Cyrilu a Metodovi... Co více mohlo více rozdělit Čechy (- každý pátý byl už v roce 1920 „bez vyznání“), Moravany (s výraznou převahou katolíků) a Slováky (s téměř 98 % římských katolíků...) Provokace tohoto druhu byly také jednou z příčin, proč se Slovensko z r. 1939 okamžitě oddělilo od „Protektorátu“ Čech a Moravy...

³⁰ Byzantská misie Soluňanů neměla, sensu stricto, mandat pro zasahování do moravské politiky: naopak lze předpokládat, že úspěch misie mohl být aspoň z části garantován tím, že misionáři se do místní politiky plést nebudou. Jmenování Metoděje arcibiskupem však zvrátilo naději na ryze ideové působení misie a nasadilo nová měřítká.

a počítal nejen s krátkodobými faktory, ale především s desítkami let dopředu. Zdravotně (patrně už v Konstantinopoli) postižený Konstantin se pak stal tou vlastní kontraindikací Fotiova moravského experimentu.

Rok Konstantinova narození není bezpečně známý: hypotézy sahají zhruba od roku 820 až po polovinu 20. let 9. století. Naproti tomu datum úmrtí je přesně známo: 14. února 869. Mělo mu být tehdy asi 43 let. V každém případě smrt předčasná (snad na tuberkulózu plic; přišel-li s touto diagnózou, celkově vyčerpan, do Říma roku 868, pak teplé a dusné římské ovzduší jeho chorobu patrně ještě zhoršilo). Konstantin je jedním z těch génů, umírajících v mladém věku (z filosofů např. Spinoza, Novalis, Kierkegaard atd.), u nichž se zdá být všechno mnohem intenzivnější, jako by byli nuceni vyslovit ještě za svého života moudrost, k níž jiní dospívají až ve stáří.

Metod byl navíc přinucen náhlým úmrtím svého bratra převzít i jeho práci. Aniž uplatňoval nároky na myšlenkovou originalitu (typickou pro jeho bratra), vykonal tak v dějinách českého křesťanství ojedinělou práci, zahrnující celek jak praktických, tak i teoretických úkolů misie. Moravské období je pro Metoděje dobou intenzivní literární práce; jeho metodou bylo diktování: „*Posadiv napřed ze svých učedníků dva kněze, dovedné rychloписce, přeložil vbrzku všechny knihy Písma úplně, kromě Machabejských z řeckého jazyka na slovanský, v osmi měsících.*“

Nelze opominout, že Metod byl svým vzděláním i intelektuální orientací spíše právník než filosof a že jeho překladatelská činnost je řízena motivy především prakticko-pastoračními. Potřeboval tedy působivý a jednotně působící liturgický jazyk pro bohoslužebné účely především, méně z důvodů literárně-estetických. Kromě toho, že sám přeložil do slovanské řeči určité části svátých Písem, je Metodějovým dílem překlad souboru právních předpisů z tzv. Synagogy Jana Scholastika, tzv. Nomokanon. Metod rovněž přeložil z řečtiny soudní kodex nazvaný „Zákon sudnyj ljudem“ (stručný překlad řeckých právních norem z tzv. byzantské „Eklogy“). Z latiny byl přeložen buď Metodějem nebo některým jiným členem jeho misie penitenciál pro zpovědníky (tzv. „Ustanovení svatých Otců“).

To vše nasvědčuje mimořádné úrovni řecké misie na Moravě: lidé této úrovně byli ve francké říši stavěni do čela křížových výprav a obdařováni arcibiskupskými hodnostmi. Už první misie tehdy asi čtyřicetiletého Konstantina (pod vedením jeho bratra Metoděje), k tzv. Chazarům (tedy národům sídlícím při Azovském moři) je jakousi generální zkouškou pro příští misii moravskou. Jakkoli není o chazarské misii mnoho známo, je jasné především jedno rozhodující: už zde misionáři riskovali mučednickou smrt. A tvrdé podmínky působení v neznámé zemi, ve styku s lidem neznámého jazyka, profileovaly misionáře do podoby polyglotních interpretů náročných textů.

Klademe-li si, na závěr, otázku, proč starší misie vzdělaných latinizovaných německých odborníků neměla na Moravě úspěch - kdežto zdánlivé opožděné působení soluňských řeků zanechalo trvalou stopu, pak připadá jedno vysvětlení jako naprosto logické: oba bratři vyzařují sílu Slova Božího, až do těch posledních důsledků.

(- Bylo by možné mluvit o „antropologickém“ pozadí cyrilo-metodějské misie. Ale pak by jako první protestovali fyzičtí, fosilní antropolozi, s patentem na zkoumání lebek...)

Jak dochází k této, celkem vzato nahodile zprostředkované konfrontaci řeckého filosofa – světla východořímské kultury, s negramotným lidem divokých mravů? Vztah velké osobnosti a masy se ani v tomto případě nevymyká zákonitostem sociálního dění. Byl-li by Konstantin

zůstal ve svém řeckém klášteře, dospěl by možná k ještě vyššímu vzdělání, ale zůstal by pro dějiny zbytečnou postavou. Teprve jeho misie dává jeho intelektu a jeho citu smysl. Záhodno by zde bylo doporučení, rozumět pojmům náboženské antropologie v jejich skutečném, reálném významu, v distanci od nechtěné eklesiastických deformací, jimž musí podléhat každá vědní disciplína stojící ve službách administrativního aparátu.

Tak se Konstantin vztahuje spíše k Bohu než k panovníkovi, a spíše ke své věřící obci než k anonymní církvi. Ví však současně i o tom, že jen tehdy může kněz splnit svou úlohu, když postaví své přesvědčení zcela do služeb Principu, nazývaného úvodem „Janova evangelia“ „LOGOS“. Ba, musí vědět, že jen tehdy může, svobodně, vyjádřit i svou osobní Pravdu. Tyto základy platí pro 9. století na Moravě neméně jako pro kteroukoli přítomnost.

*Mnichov - Vlčkovice,
duben - červen 2013*

Filozof Konstantin a jeho poslání. Několik poznámek na okraj cyrilometodějské misie

Abstrakt: Autor ve svém příspěvku nově promýšlí nejen misii soluňských bratří Konstantina (Cyrila) a Metoděje na Velké Moravě po roce 863, ale i další soudobé dějinné a filozofické souvislosti. Paralelami s naší dobou a porovnáním stavu naší a tehdejší společnosti dociluje (potřebné) aktualizace charakterizovaných dějinných událostí. Svou argumentaci staví tak, aby ji završil stále živým spojením dvou ryze antropologických hodnot – svobody a služby, a to služby „se všemi důsledky“.

Klíčová slova: Konstantin (Cyril), Metoděj (Metod), Velká Morava, Byzanc, filozofie, kerygma, církev, Francká říše, misie, služba, svoboda.

The philosopher Konstantin and his mission. A few notes on the edge of Cyril and Methodius Mission

Abstract: The author of the article tries to re-think not only the Thessalonian mission in 863, but the historical and philosophical context and background. He compares the past and the recent period and our and the past society. At the end of his article, the author suggests some comparisons between these two epochs and still living connection of two anthropological values – Freedom and Duty, namely the Duty containing all its consequences.

Keywords: Constantine (Cyril), Methodios (Metod), Great Moravia, Byzantium, Philosophy, Kerygma, (Catholic) Church, Frankish Empire, Mission, Duty, Freedom.